

Усатенко І.А.

аспірант,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ СВІТОСИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ І. ВАЛЛЕРСТАЙНА В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ ТА БІЛОРУСІ

Метод світосистемного аналізу І. Валлерстайна був одним з найбільш помітних інтелектуальних парадигм серед тих, які виникали в другій половині ХХ ст. На думку самого американського мислителя він був плідною та оригінальною спробою подолання обмеженості попередніх соціально-історичних досліджень [16, р. 309]. Новизна підходу, широта узагальнень, а також суперечливий характер деяких з висновків вченого тільки притягували увагу світового академічного співтовариства, як до персони самого І. Валерстайна, так і до його інтелектуального дітища.

Після падіння Радянського Союзу і втрати марксистським імперативом історіописання свого домінуючого положення на всьому пострадянському просторі, ідеї американського соціолога І. Валлерстайна перестали сприйматись в якості абстрактних «буржуазних» теорій. Особливу популярність концепції авторитетного на Заході вченого отримали у Російській Федерації. Проте, висвітлення головних етапів сприйняття і критики робіт засновника світосистемного аналізу заслуговує на написання окремої статті. Метою даного нарису було представити читачу ступінь дослідженості проблем світосистемного аналізу в українській і білоруській науці, яка в порівнянні з розмаїттям позитивних і негативних відгуків щодо валлерстайнівського наративу генезису і розвитку капіталістичної світосистеми, є більш ніж скромною. Так, на превеликий жаль, в Україні дотепер відсутній український переклад ключових монографій вченого, а також розгорнуті роботи по аналізу переваг і недоліків його концепції. Щоправда, в останні роки популярність світосистемного аналізу в Україні зросла. Так, з початку 2000-х рр. до цієї доктрини звертаються і академічні центри, і окремі вчені з різних куточків країни. З'являються наукові праці, присвячені локалістиці або українській історії, написані з позицій цієї наукової парадигми [8, с. 183–190]. Першим з українських науковців до цитування ідей І. Валлерстайна вдався у своїй монографії «Біля витоків англійського атлантизму» одеський історик О.Б. Дьомін [6, с. 13]. Однак, найвідомішим на сьогодні національним центром дослідження проблем, пов'язаних з теоретичним осмисленням і практичним застосуванням методу світосистемного аналізу, є ХНУ ім. В.Н. Каразіна. З 2005 р. почесним доктором цього університету є і сам І. Валлерстайн [15].

Творчий і науковий спадок вченого в Україні представлений публікаціями В.І. Танчера [12, с. 57–67], А.А. Фісуна [14] та А.С. Гурбича [5, с. 42–48], С. Климовського [7]. Ще однією відомою роботою, де розглядається дискурс глобалізації з точки зору світосистемного аналізу, є стаття наукового

співробітника Інституту соціології НАН України – А. Малюка. Цей дослідник захистив дисертацію на тему «Концепція історичних систем в світ-системному аналізі: історико-соціологічний аспект» [9]. Великий інтерес до методу світосистемного аналізу демонструють також редактори і кореспонденти некомерційного журналу соціальної критики «Спільне» [2] та лівого інтернет-ресурсу «Ліва.com.ua» [3], які звертаються як до перекладів, так і до розгорнутого аналізу творів І. Валлерстайна.

Ступінь розробленості проблеми світосистемного аналізу в Білорусі є ще нижчим, ніж в Україні. Окремі згадування про інтелектуальний спадок І.Валлерстайна зустрічаються в публікаціях Руденкова І.О. [11, с. 149-155], Беркової О.В. [1, с. 33-36] та інших вчених. В 2010 р. при кафедрі філософії і методології науки Факультету філософії і соціальних наук БГУ під редакцією професора А.І. Зеленкова був виданий учбово-методичний посібник зі соціальної філософії для студентів. В ньому було приведено уривок з роботи «Аналіз світових систем і ситуація в сучасному світі», а також запропоновані питання для аналізу тексту [13]. В 2015 г. в БДУ Михайловським В.С. була захищена дисертація на здобуття кандидата політичних наук на тему: «Неомарксизм: теоретико-методологічні основи дослідження політики». В ній молодий учений разом з аналізом робіт інших неомарксистських діячів, спробував оцінити особистий внесок І. Валлерстайна в становленні неомарксистської теорії [9]. Крім того, велику кількість перекладів оригінальних англійських статей І.Валлерстайна розміщує на своїх сторінках інформаційно-дискусійний інтернет-портал LEFT.BY [4].

Список використаних джерел:

1. Беркова О.В. Социокультурная среда как основа формирования современных обществ // *Философия и ценности современной культуры: материалы Международной научной конференции*, Минск, 10–11 октября 2013 г. – 783 с.
2. Валлерстайн // *Журнал соціальної критики «Спільне»* [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://commons.com.ua/?s=валлерстайн>
3. Валлерстайн // *Інтернет-журнал liva.com.ua* [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://liva.com.ua/search.html?search=валлерстайн>
4. Валлерстайн // *Информационно-дискуссионный интернет-портал LEFT.BY* <http://left.by/?s=Валлерстайн>
5. Гурбич О.С. Теоретичні засади світ-системного аналізу // *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна, «Питання політології»*. – Харків, 2010. – № 912. – 273 с.
6. Дьомін О.Б. Біля витоків англійського атлантизму. Зовнішня політика Англії кінця 50- кінця 80-х років XVI ст. – Одеса: Астропринт, 2001. – 360 с.
7. Климовський С. Иммануїл Валлерстайн – інший погляд на історію // *Журнал «Вперед»* [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://vpered.wordpress.com/2009/03/20/klymovsky-wallerstein/>
8. Крисенко О.В. Порубіжжя Центрально-Східної Європи у світ-системній перспективі / О.В. Крисенко. – *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна, «Питання політології»*. – Харків, 2006. – № 737. – 263 с.
9. Малюк А. Концепція історичних систем в світ-системному аналізі: історико-соціологічний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук: 22.00.01 / А. Малюк. – К.: НАН України; Інститут соціології, 2005.

10. Михайловский В.С. Неомарксизм: теоретико-методологические основания исследования политики : автореф. дисс. на соиск. уч. степени канд. полит. наук: 23.00.01 / Михайловский В.С. – Минск: БГУ, 2015.
11. Руденков И.А. Мирохозяйственные институциональные риски и методы их компенсации // Институциональная экономика – теоретическая основа современных прикладных исследований. Брест, 29-30 апреля 2008 г. – Брест : Альтернатива, 2008. – 251 с.
12. Танчер В. И. Валлерстайн о вызовах социологии XXI века // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2002. – № 2.
13. Философия и методология науки: учебное пособие для аспирантов и магистрантов // Под редакцией проф. А.И. Зеленкова // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://sm.aspx?guid=373833>
14. Фисун А.А. Мир-системный анализ как теория геоисторических изменений // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://abuss.narod.ru/Biblio/fisun.htm>
15. Training and Academic Career // [Electronic resource] – Access mode: <http://iwallerstein.com/about/>
16. Wallerstein I. World-Systems Analysis // Social Theory Today / Ed. by A. Giddens and J. Turner. – Cambridge: Polity Press, 1987. – P. 309-324.

Ухач В.З.

*кандидат історичних наук, доцент,
Тернопільський національний економічний університет*

КАРПАТСЬКА СІЧ – ЗБРОЙНІ СИЛИ КАРПАТО-УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (СУЧАСНА ІСТОРІОГРАФІЯ)

Сучасна вітчизняна історіографія відчуває на собі відбиток непростих, суперечливих трансформаційних процесів, в яких перебуває українське суспільство упродовж усіх років незалежності. Останні 10-15 років є особливо плідними в контексті пошуку теоретико-методологічних підходів, окресленні проблемних, кризових явищ та пошуку пріоритетних (в контексті сучасних європейських напрямів історіописання) шляхів подальшого розвитку.

1. Історіографію Карпатської України доцільно періодизувати на два етапи: 1) 1989–2008 роки – характерними рисами цього періоду було нагромадження емпіричної бази, перегляд окремих положень радянської історіографії, передрук діаспорних праць, видання мемуарної літератури, перших збірників джерел та дисертаційних досліджень, активізації наукових форумів, поява перших ґрунтовних, узагальнюючих праць; 2) 2009 – до сьогодні – з одного боку характеризувався подальшим дослідженням виокремлених в першому етапі напрямів; з іншого боку – відзначенням 70 річчя Карпатської України на загальнодержавному рівні [1]. За роки незалежності пройшла інституціоналізація досліджень різних напрямів історії Закарпаття. Проблематика Карпато-Української держави стала своєрідною науковою «вотчиною» для цілої плеяди закарпатських істориків (М. Болдижар, М. Вегеш, В. Гиря, Р. Офіцинський, М. Рекіта, Ю. Славик, С. Федак, В. Фенич, В. Худанич та ін.) [2]. Проблемі утворення та діяльності військового формування